

καὶ τοῦ Κριτσαίου κόλπου ἀπὸ στιγμῆν εἰς στιγμῆν ἠταμενόμενον ἐν τοσούτῳ τὴν διαβάξιν τῶν Λακεδαιμονίων (προσθέτων συμμαχῶν) δὲν ἐπρόλαβε δυστυχῶς νὰ παρεμποδίσῃ ὁ Φορμίων, ἀλλὰ τοῦς Κορινθίους καὶ ὑπολοίπους βῆμα πρὸς βῆμα ἠκολούθει, καὶ ζητούσας νὰ διαβῶσι τοὺς καταέλαβε κατὰ μέσον τοῦ πορθμοῦ μεταξὺ Χαλκίδος καὶ τοῦ Εὐκίου ποταμοῦ τῆς ἀντιπέρας Ἠπείρου, καὶ τῶν Πατρῶν τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἐβίασε νὰ διεχθῶσι τὴν μάχην (33). Οἱ Κορινθιοὶ κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τῶν Ἀθηναίων συμπλοκὴν ταύτην ἐμεθοδεύθησαν παραδοξὸν στρατηγικὴν καὶ δὴ, σχηματίσαντες μέγιστον κύκλον καὶ πλατύτατον, ἐν τῷ μέσῳ τούτου συμπεριέλαβον τὰ φορητὰ, μόνον δὲ πέντε τριήρεις ἀρῆκαν νὰ περιερχῶνται ἐντὸς κατὰ τὴν ἀνάγκην, καὶ οὕτω τὰς μετὰ πρῶρας πρὸς τὰ ἔξω, τὰς δὲ πρῦμας ἔσθωεν τοῦ κύκλου ἐστραμμένους ἔχοντες ἀνεχώρευον, τὸν ἐχθρὸν ἀναμένοντες μετὰ καταφρόνησιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ προετοιμασμένοι διεκπλέοντα νὰ τὸν συνθλάσωσιν (34) ἀλλ' ὁ ναύτης Ἀθηναῖος ἅμα εἶδε παρατεταγμένους τοὺς Κορινθίους κυκλειδῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, καὶ ἱσταμένους ὡς νὰ ἦσαν πεζοὶ ἄνδρες, καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἐτήριε πᾶραυτα εἰς τοὺς συμπλοκῆς τοῦ νὰ μὴ διασθῶναι εἰς τὴν ἐμβολήν, ἀλλὰ νὰ δοκιμάζωσι μὲν παραπλέοντες καὶ συστρεφόμενοι ὡς εἰς ἐπίθεσιν, νὰ μὴ ἐπιχειρήσωσιν ὁμοῦ, πρὶν αὐτοὺς δῶσθαι τὸ πρόσταγμα ἅμα δὲ ἠγέρθη σφοδρὸς ὁ ἐκ τοῦ κόλπου ἄνεμος, δι' ἐπερίμενε, καὶ ἶδεν ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ διατηρῶνται ἐν τῇ ὠριμῆν τάξει οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τὸν σάλον τῶν κυμάτων, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν γεννησομένην σύγκρουσιν, τότε τὸ σημεῖον δού, ἐφώρμησαν μεθοδικῶς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἐπιπτόντες συγχρόνως ἀλλ' ὄχι πεπυκνωμένοι, σφοδρῶς δὲ ὡς ἐκ τοῦ οὐρίου ἀνέμου συνεπιλαμβάνοντες πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀνακωχεύοντας, ἔφερον τὸν θόρυβον εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου, καὶ οὕτω παντὶ σθένει καὶ δυνάμει ὠθῶντες, καὶ πιέζοντες ταρασσομένους καὶ ἀλλήλους συγκρουομένους ἀντιπάλους, διέσπασαν κατὰ μέγα μέρος τὴν τάξιν, καὶ κατὰ μίαν προσβάλλοντες τὴν τε ναυαρχίδα ἐβύθισαν, πολλὰς αὐτῶν εἰς ὕδατος ἐξώγρησαν καὶ τὰς λοιπὰς ὅλας κακῆν κακῶς διασθεΐραντες, εἰς αἰσχροὺς ἔτρεψαν φυγὴν διπλάσιαν πολεμικὴν δυνάμιν τῶν Κορινθίων καὶ τῶν συμμαχῶν των.

Οὐδαίς λόγος ὅτι κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Φορμίων ἀνέπιπυεν ὅλον τὸ πολεμικὸν αὐτοῦ πνεῦμα καὶ τὴν πείραν ἀληθῶς ναυμάχου ἀνδρός· οὐχ

(33) Θουκυδ. Ξυγγραφ. Β. κεφ 83. 84.

(34) Θουκυδ. Ξυγγραφ. Β. κεφ 83. « Οἱ δὲ Κορινθιοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπλεον μὲν οὐχ ὡς ἐπὶ ναυμαχίᾳ, ἀλλὰ στρατιωτικώτερον παρεσκευασμένοι εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, καὶ οὐκ ἂν οἰόμενοι πρὸ ἐπιτάξεως καὶ τεσσαράκοντα ναῦς τὰς σφετέρας, τολμῆσαι τοὺς Ἀθηναίους εἰκοσι ταῖς ἐαυτῶν ναυμαχίαν ποιῆσαι κτλ. »

ἦττον ὁμοῦ χρεωστοῦμεν χάριν τῆς ἀληθείας νὰ ἐμνημόσυνησιν, ὅτι τοιαύτης τῶν ἐχθρῶν παράταξις ὡς τὴν καταστροφὴν, τὴν δὲ νίκην βεβαίαν ἐπρόσβουεν εἰς τὸν ἐπιτιθέμενον τολμηρὸν καὶ συνετὸν τῶν Ἀθηναίων ναύαρχον.

Τὴν ἦτταν ταύτην ἐσπευσαν νὰ ἐπανορθώσωσιν ἀγέρωχοι Σπαρτιάται, οἵτινες ἀνέλαβον πλέον τῆς γῶνας καὶ δυσανασχέτου ἐπιπροσθούμενοι ἀπὸ τὴν ὀλίγην ναυτικὴν δυνάμιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς τακτικῶς σκοποὺς των [35], καὶ τότε μάλιστ' ἐκαθίσταντο διὰ ξηρᾶς ἐκστρατεύσαντες πρὸ μικροῦ ἐκείνῳ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀκαρνανίας ἀπέστειρον, τὸν Σπάρτων μεγίστην αὐτῆς πάλιν πολεμηθέντες, καὶ ἑκεῖθεν κακῶς ἔχοντες διὰ ταῦτα κατέρχοντο ὁ Κνήμιος εἰς τὴν Κυλλήνην τὸ ἐπήγειον τῶν Πελοποννησίων, καὶ συγχρόνως προσκαλεῖ τὰς ἐκείθεν προσορμούσας ναῦς νὰ καταπλεύσωσι καὶ αὐτὸν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, τὸ προσδιωριζόμενον διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τὸ συμμαχικὸν ναυτικόν, τὸ πανταχόθεν ἐκβέου, καὶ οὕτω συσσωματωμένοι μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον τὸ ἀρχαῖον ὅπου συνεκεντροῦτο ὅλη ἡ δύναμις τῶν Πελοποννησίων· αὐτοὶ δὲ ἐν οὐλλῇ ἐλείποντο οἱ ἀρχηγοὶ ὅλοι περὶ τοῦ πρακτικοῦ παρεσκευάζοντο ἐπὶ ναυμαχίαν.

Ἡ φάσις τῶν πραγμάτων ἠλλαξε πλέον, καὶ ὁ Φορμίων ἀνέμνησε τοῦ Φορμίωνος ἡ τύχη· ὁ ναύαρχος Ἀθηναῖος καίτοι ἀτάραχος φαινόμενος κατὰ τὴν μάχην, ἔκρινε μολεταῦτα καθ' ἑαυτὸν πολλὰ δυνάμεις του μὲ μόνον εἰκοσι πλεῖστα, ὅσον οὐκ ἔμελλε τῆς σημαντικώτερας ναυτικῆς δυνάμειος τῶν Πελοποννησίων, διὰ τοῦτο ἐσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ τοῖς Ἀθηναῖοις τὰ τρέχοντα, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ ταχέως ἐκεῖθεν βοήθειαν· οἱ Ἀθηναῖοι ἐστέλλαν μὲν πρὸς τὸν ναύαρχον [37] ἑτέρας εἰκοσι τριήρεις, ἀλλ' αὐτὸν ἐσπεύοντο προσπλεύσασθαι εἰς Κρήτην διὰ δευτερεύοντος σκοποῦς, καὶ ὁ Φορμίων μόνος ἔτρεπε πάλιν νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν αἰσὴν τῶρα πρὸς τὸν Βρασιδαν καὶ τοὺς συνεπόμενους του Λάκωνας, ἐπιβάνοντας τετραπλασίαν δυνάμειος ἐντελέστατα κατηρητισμένης, ὄχι πρὸς τὸν ναύαρχον καὶ Κυπρίους, ἀλλὰ πρὸς ἄνδρας οἵτινες ἐπικαλεσθῶνται ἤξευρον ὡς ἥρωες, καὶ νὰ ἀποθάνωσιν.

[35] Θουκυδ. Ξυγγραφ. Β. κεφ. 85. « Πέμπουσι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι τῷ Κνήμῳ ξυμβούλους εἰς τὴν ναῦς Τιμοκράτην καὶ Βρασιδαν καὶ Λυκόφροντα, οἵτινες ἐλεύοντες ἄλληλῃ ναυμαχίαν βελτίω κατασκευάσαντες καὶ μὴ ὑπ' ὀλίγων νεῶν εἰργεσθαι τῆς θαλάσσης ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς ἄλλως τε καὶ πρῶτον ναυμαχίαν πειρασσάμενοι πολὺς· ὁ παράλογος εἶναι, καὶ τοσούτῳ ὦνον σφῶν τὸ ναυτικὸν λείπεσθαι, καὶ νῆσθαι δὲ τινα μαλακίαν, οὐκ ἀντιθέτους ὀλίγων· ἡ λείπῃς ὀργῆς οὐκ ἀτέστελλον κτλ. »

[36] Ὁ αὐτὸς αὐτόφι κεφ. 80. 81. 82.

[37] Θουκυδ. Ξυγγραφ. Β. κεφ. 85.